

vatorska delavnica ima vrhunsko opremo mize, luči, prostore in orodje in druge opreme. V muzeju hranijo dragoceni fond fotografij, ki vključujejo tudi zapiske, odkritja in razvoj fotografov na tem področju in še delujoča tribarvna kamera iz začetka 20. stoletja. Podobna je konservatorska delavnica v Narodni knjižnici na Dunaju, ki smo si jo tudi ogledali. Pokazali so nam v zvitku albumirano fotografijo v velikosti 50 x 250 cm.

Ker sem na šolanje odšla brez predznanja o fotografijah, razen znanja o konserviranju in restviranju papirja, je bilo zame velika pridobitev in poleg tega zanimiva izkušnja izobraževanja v klasičnem razredu. Slišala sem veliko novega in zanimivega ter spoznala nove ljudi, ki bodo ali pa so že zaslužni za skrb za fotografije in fotografske zbirke v svojih državah. Izbrani profesorji so bili strokovni in zanimivi in so po mojem mnenju dali veliko.

Lucija Planinc

Seminar za izseljenske arhivarje (Ljubljana, 15.–19. 9. 2008)

Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu je v sodelovanju z Arhivom RS in Inštitutom za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU v dneh od 15. do 19. septembra 2008 pripravil tretji seminar za arhivarje iz slovenskega izseljenstva.¹ Bilo je 23 udeležencev (štirje iz Argentine, osem iz Avstralije, trije iz Kanade, dva iz ZDA in po eden iz Makedonije, Nizozemske, Nemčije, Srbije, Švedske in Urugvaja). Nekateri izmed njih že več let skrbijo za to, da se gradivo ne bi izgubilo, drugi pa se bodo šele začeli ukvarjati s tem. Namen seminarja je bilo poenotenje osnovnega znanja o arhiviranju in evidentiranju, vzpostavitev stika s strokovnimi ustanovami v Sloveniji ter med posamezniki in dolgoročno k vzpostavitvi svetovne mreže slovenskih izseljenskih arhivov. Pripomogel naj bi tudi k okrepitvi zavesti o pomenu zbiranja arhivskega gradiva oz. ohranjanja slovenske kulturne dediščine v svetu.

Prvi dan seminarja je potekal v Arhivu RS. Po predstavitvi udeležencev je *mag. Danijela Juričič Čargo* govorila o urejanju in popisovanju arhivskega gradiva društev. V uvodu je opredelila osnovne kategorije arhivskega gradiva društev. Pri urejanju gradiva je poudarila, da mora društvo izdelati shemo za od-

laganje dokumentarnega gradiva (ali klasifikacijski načrt). Pri tem je pomembno, da je arhivsko gradivo urejeno na način, ki ga je uporabljalo društvo. Torej, da je pri vsebinskem urejanju gradiva pozornost namenjena tudi organizacijski strukturi društva. Pri popisovanju arhivskega gradiva društev je opozorila, da je osnova za popis t. i. popisna enota ter da bi vsaka popisna enota morala vsebovati vsaj pet elementov popisa (signatura, naslov, čas nastanka, obseg popisne enote, opozorila na vsebino), poleg osnovnih pa je orisala tudi dodatne elemente popisovanja (zunanje značilnosti gradiva, nosilce zapisa ...). *Mag. Tatjana Hajtnik* je v nadaljevanju govorila o elektronskem arhiviranju. Predstavila je zakonsko podlago, izzive in tveganja ter na koncu s primeri osvetlila skrb za dolgoročno hrambo (tveganje zaradi propadanja nosilca zapisa /hranjenje v stabilnem okolju, rutinska menjava nosilcev zapisa, hramba več kopij/, zastarevanja strojne opreme in oblike zapisa). Za vse primere tveganj je tudi ponudila možne rešitve. Posebej je izpostavila, da je potrebno arhivirati tudi spletne strani (uporaba različnih orodij ali dogovor z ustreznimi ustanovami, ki hranijo spletne strani) in navedla primere rešitev na trgu.

Dr. Jedert Vodopivec je predstavila materialno varstvo arhivskega gradiva. Poudarila je pomen trajnosti in obstojnosti pisne podlage ter opisala zahteve za skladišča. Pri opremi je spomnila, da mora biti ne le varna in funkcionalna, tudi dvignjena od tal in odmaknjena od zunanjih sten. Tudi na zaščito gradiva s primerno opremo (ovoji, škatle) je opozorila, saj le-ta mehansko zaščiti, torej zadržuje svetlobo, prah in nečistoče in blaži klimatska nihanja. Kar zadeva mikroklimo je opozorila na vlago, temperaturo, svetlobo in čistost zraka. Navedla je kar nekaj koristnih publikacij, ki bodo udeležencem lahko v nadaljnjo pomoč.² Prvi dan je sklenil *mag. Alojzij Teršan*, ki je osvetlil urejanje, popisovanje in materialno varstvo fotografskega in filmskega arhivskega gradiva. Povedal je, da v Slovenskem filmskem arhivu (SFA) pri Arhivu RS hranijo tudi razmeroma veliko filmov o življenju slovenskih izseljencev (tako npr. tudi posnetke Božidarja Jakca rojakov iz ZDA iz leta 1929) in predstavil pregled zbirk. Govoril je tudi o osnovnih podatkih, ki sodijo k popisu filmskega ali drugega gradiva na videokasetah ali DVD-jih (naslov, datum snemanja, kratka vsebina). Glede hrambe je opozoril, da je pomembno predvsem, da sta temperatura in vlaga čim bolj enakomerni, da novejših nosilcev ne hranimo blizu elektronskih naprav, ker jih lahko sevanje uniči. Poudaril je tudi problem, da pogosto ni več primernih naprav za prikazovanje. Zato je priporočljivo presnemavanje na nove nosilce. Glede popisovanja fotografij je

¹ Prvi tovrstni seminar je potekal že leta 1999 (udeležili so se ga slovenski izseljenci iz čezmorskih držav), sledil mu je seminar leta 2004 (slovenskim izseljencem iz čezmorskih držav so se pridružili tudi nekateri iz Evrope). Tovrstni seminarji naj bi bili v prihodnje vsako tretje leto.

² Med njimi IFLA načela za hrambo knjižničnega gradiva in za ravnanje z njim.

spomnil, da naj bodo fotografije oštevilčene, za vsak posnetek pa naj bodo znani vsaj podatki o letu nastanka, kdo je fotografiral ter tematika na fotografijah, npr. kateri dogodek je, kraj in po možnosti tudi osebe na fotografiji. Udeleženci so si z zanimanjem ogledali tudi krajša filma iz zbirke SFA.

Drugi dan je seminar gostil Inštitut za slovensko izseljenstvo pri ZRC SAZU. Dr. Marjan Drnovšek in mag. Daša Koprivec sta predstavila razmere slovenskih društev v ZR Nemčiji in praktične izkušnje pri urejanju izseljenškega gradiva ob primeru društva Slovenija (Berlin). Ker se starejši Slovenci vračajo v Slovenijo, društva zapirajo, mladine pa ni, obstaja nevarnost, da se gradivo razprši. Dodatno obstaja marsikje tudi problem društvenih prostorov. Če jih ni, svetujeta, naj bo gradivo zbrano pri nekom, ki je odgovoren za to, da gradivo ne bo izgubljeno. Pomembni so tudi stiki društev z lokalnimi oblastmi v okolju, v katerem živijo, zato naj bodo pozorni, da bo ohranjen tudi ta del korespondence. Priporočala sta, naj udeleženci poiščejo pomoč strokovnjakov na terenu (iz rezidenčne države), glavni popisi gradiva pa naj bodo narejeni v dveh jezikih. Gradivo naj ne bo shranjeno blizu kuhinje, kot je žal pogosto v slovenskih društvih. Predstavila sta tudi primer popisa arhivskega gradiva in opis konkretnih izkušenj pri urejanju gradiva (kako je potrebno gradivo najprej očistiti, izločiti sponke itd.) in posebej fotografij.

V popoldanskem delu je *Urška Strle* govorila o ustni zgodovini (o tem, kaj je ustna zgodovina, o njenem razvoju, pomenu jezika, razlikah med pisnimi in ustnimi viri).³ Predavanje je zaokrožila doc. dr. Mirjam Milbarčič-Hladnik z orisom okoliščin nastanka filma Američanke, ki je rezultat dela slovenskih raziskovalcev in ustnega pričevanja tam živečih Slovenk. Po ogledu filma je sledil živahen pogovor, saj se je film vseh udeležencev zelo dotaknil. Bili so navdušeni nad filmom. Primerjali so svoje izkušnje s pričevanjem Slovenk v filmu in ugotavljali, da bi bilo lahko naslov filma tudi "Argentinke, Avstralke ...", saj imajo za seboj podobne zgodbe, v nekaterih primerih pa popolnoma drugačne.

Za marsikaterega udeleženca je bil posebej zanimiv obisk pri beneških Slovencih. Na sedežu Zveze slovenskih izseljencev iz Furlanije-Juljske krajine (FJK) v Čedadu sta dr. *Aleksej Kalc* in *Renzo Matelič* predstavila zgodovino beneških Slovencev in govorila tudi o težavnih življenjskih razmerah v Benečiji, ki so botrovale temu, da jih je veliko razseljenih po svetu.

³ V uvodu v predavanje je opozorila na misel Carla G. Junga o pomenu posameznika, ki pravi: "Veliki dogodki svetovne zgodovine so v najglobljem bistvu nepomembni. V končni analizi je najpomembnejše življenje posameznika. /.../ V našem najbolj zasebnem in najbolj notranjem življenju je sleherni od nas pasivna priča in žrtev aktualnega dogajanja, ampak smo tudi soustvarjalci tega dogajanja. Mi sami ustvarjamo epobo."

A vendar imajo svoje organizacije, šolo in časopise, ki pričajo o njihovem boju za obstoj. Povedala sta tudi, kako ohranjajo stike z izseljenci iz Furlanije-Juljske krajine. Sledila sta obisk dvojezične slovenske šole v Špetru in pot na Staro goro.

Predzadnji dan seminarja je arhivistka *Andreja Klasinc Škofljanc* predstavila delovanje Studia slovenica, njenega dolgoletnega vodjo dr. *Janeža Arnež*a, arhivsko gradivo, ki ga inštitut hrani, in njegov formalni status, nastanek tega arhivskega gradiva in njegovo pot po svetu. Za udeležence sta bila zelo koristna tudi primer elementov popisa fonda oz. zbirke v Vodniku po arhivskem gradivu Studia slovenica in primer popisnih enot iz ene izmed škatek vzorčnega fonda.

Poudarila je, da je vsekakor prva naloga skrb za to, da se gradivo ne uniči, ne glede na to, kje je shranjeno in kdo ga hrani. Opozorila je na posebnosti izseljenškega arhivskega gradiva in dejstvo, da je velik del gradiva zasebnega izvora pri posameznikih v zasebni lasti. Pogosto se pojavi težava, ker svojci ali okolica ne prepoznavajo vrednosti takega gradiva, ob tem pa je pogosto problem tudi nepoznavanje jezika. Opozorila je tudi na pomen gradiva v urejenem stanju za zgodovinarje in raziskovalce. Potem je sledil ogled gradiva Studia Slovenica v Zavodih sv. Stanislava v Šentvidu. Dr. Janez Arnež je povedal, da slovenska kulturna dediščina, ki je nastala v tujini, zelo hitro izgineva. Vsi ti drobci, časopisi, letaki, vabila, brošure, pisna korespondenca, literatura, publikacije, so pomembni dokumenti, ki kažejo, kako so Slovenci v tujini živeli, kaj so delali. Zato se je odločil, da poskusi zbrati čim več tega gradiva. Udeležence je pozval, naj skrbno hranijo kulturno dediščino.⁴ Opozoril je na pomen cerkvenih oznanil, v katerih so objavljeni vsi demografski podatki: kdo se je rodil, kdo umrl, kdo poročil. Žal jih je zelo težko dobiti, saj jih večina ljudi vrže stran.

Sledil je ogled rokopisne zbirke v Narodni in univerzitetni knjižnici (NUK) pod vodstvom mag. *Marijana Ruperta*. Govoril je o tem, kaj in na kakšen način je shranjeno. Pokazal je veliko zanimivih knjig in zbirk, med drugim tudi Dalmatinovo Biblijo, rokopise Franceta Prešerna in še neurejeno zasebno korespondenco Vladimirja Bartola. Posredoval je podatek o kakovosti prvega papirja ter "številu krav", ki so jih za to žrtvovali. Potem je dr. *Rožina Švent* povzela bistvene napotke za delo slovenskih izseljenških arhivarjev. Spomnila je, da sta pri oddaji gradiv (npr. društvenih glasil) v NUK potrebna vsaj dva izvoda (en mirujoč, drugi za izposajo oz. čitalnico). Za konec

⁴ Misli ene izmed udeleženk ob obisku Studia slovenica: "Dr. Arnež nam je dal vedeti, da moramo biti praktični in učinkoviti in ne puščati stvari za potem" in neke druge: "Dr. Arnež me je napolnil z novo močjo in željo, da bi mi uspelo narediti vsaj samo stotinko tega, kar je opravil sam".

dneva pa so si udeleženci ogledali Etnografski muzej.⁵ Podrobno ga je predstavila *mag. Daša Koprivec* in pokazala tudi, kako je treba hraniti noše.

Zadnji dan so udeleženci obiskali RTV Slovenija. *Jožica Hafner* iz Službe za arhiviranje in dokumentacijo TV Slovenija je predstavila, kaj hranijo o izseljenstvu ter kje si lahko gradivo izposodijo oziroma naročijo kopije.

Po predstavitvi spletnega portala za Slovence v zamejstvu in po svetu⁶ je bil čas za sklenitev seminarja z novinarsko konferenco in slovo.

Zaključek: predstavljen je le drobec znanj, ki so jih udeleženci pridobili. Prav vsaka vsebina seminarja je osvetlila drug košček v mozaiku znanja, potrebnega za ohranjanje arhivskega gradiva slovenskih društev po svetu. Za uspešnost seminarja se moramo zahvaliti vsem predavateljem. Upoštevali so, da udeleženci niso profesionalni arhivarji ter poleg teoretičnih znanj posredovali tudi veliko praktičnih izkušenj.

Celoten seminar bi strnila v tri točke:

- **Pridobljeno znanje.** Poleg teoretičnih znanj (kategorije arhivskega gradiva društev ...) so udeleženci dobili veliko praktičnih napotkov (Poudarek na tem, da mora biti gradivo shranjeno v temnih, hladnih prostorih z ustrezno vlažnostjo – po možnosti daleč proč od društvenih kuhinj). Ob tem pa je razumljiva fleksibilnost glede na prostore, ki so na voljo, ter finančne možnosti. Pomembno je, da se glavni sklopi popisani v obeh jezikih (slovenskem ter jeziku države, v kateri je društvo) – vsaj naslovi sklopov, zato da potomci, če ne bi znali slovenskega jezika, ne bi zavrgli česa pomembnega. Povabilo, naj poiščejo pomoč strokovnjakov na terenu – naj navežejo stik z arhivarji v državah, v katerih živijo, da bodo imeli oporo pri delu). Napotki za hranjenje na novih nosilcih, ki so manj tpežni (opozorilo tudi na to, da je potrebno arhivirati spletne strani). Vodilno sporočilo pa je bilo, da je potrebno marsikdaj delati po "zdravi pameti".

Poudarjen je bil pomen ohranjanja arhivskega gradiva, ki je del slovenske kulturne dediščine – tudi upošteva raziskovalno delo. Velikokrat je mogoče s fotografij razbrati, kako so se oblačili, kaj so jedli, pili (torej navade in običaje). Fotografije je potrebno popisati sedaj, ko lahko osebe na njih prepoznajo še živeči člani. Brez ključnih podatkov (leto nastanka, dogodek, kraj, avtor fotografije, po možnosti osebe na fotografiji) izgubi fotografija svoj pomen. Marsikaj še ni zamujeno – danes še najdemo koga, ki ve, kdo je na fotografiji. Naj ne zamudijo priložnosti ter naj se

ne zanašajo zgolj na svoj spomin (dvojno preverjanje ni slabo).

Predstavniki slovenskih ustanov so udeležence prosili, naj ozaveščajo ljudi na terenu. Pomembno je, da gradiva ne odvržejo, temveč ga ohranijo ter primerno shranijo. Vprašanje, v katerem arhivu bo gradivo, je šele drugotnega pomena. V primeru zasebnih arhivov se je potrebno pogovoriti s sorodniki ter jim predstaviti različne možnosti (primer darilne pogodbe, možnost klavzule glede časovnega zamika dostopa arhiva za javnost). Kadar gre za problem prostorov, naj bo določena oseba, ki bo odgovorna za to, da se gradivo ne bo izgubilo. Zelo dober vir informacij so tudi cerkvena oznanila (rojstva, smrti itd.), zato jih je treba hraniti.

- **Povezanost udeležencev:** v skupini so bili tako tisti, ki se z arhiviranjem že dalj časa ukvarjajo, kot tudi tisti, ki bodo tovrstno dejavnost šele začeli. Zelo koristna je izmenjava mnenj, za prve pa tudi v prenekaterem primeru tudi potrditev, da delajo prav.

- **Povezanost z ustanovami v RS, ki skrbijo za arhivsko gradivo.** Ob obisku je bil navezan pomemben stik s slovenskimi ustanovami, ki hranijo izseljensko gradivo (npr. v NUK-u opozorilo, da en izvod ni dovolj, temveč sta potrebna dva /arhivski ter za čitalnico/). Vzpostavljena je bila tudi povezava s slovenskimi raziskovalci (primer raziskovalke Etnografskega muzeja, ki za raziskavo išče potomce Aleksandra, ki živijo po svetu; profesorja z Mariborske fakultete, ki pripravlja gradivo s temo Slovenci v Avstraliji), na RTV Slovenija so posredovali stik za naročanje starih posnetkov.

Za naprej je pomembno, da se delo nadaljuje: sodelovanje na ravni ustanov v RS, opozarjanje na ta del kulturne dediščine pri vseh obiskih v tujini, potrebno pa se bo tudi dogovoriti, kam z gradivom (vprašanje prostorov, oddaje gradiva v državah, v katerih živijo itd.)

Vesna Gornik

34. Pazinski memorial, strokovno-znanstveni posvet o zgodovini Istre, Pazin, 26. september 2008

V svoji 34. izdaji se je strokovno-znanstveni posvet Pazinski memorial, ki ga organizira pazinska Katedra čakavskega zbora za zgodovino Istre (Katerdra čakavskog sabora za povijest Istre) ukvarjal s tremi temami: ena je bila priložnostna, z drugo so šele odprli novo področje raziskovanja, s tretjo pa so poglobili nekatere, v prejšnjih letih začete teme.

Ker je bil posvet le dan po slovesnosti ob 65. obletnici pazinskih odločitev iz septembra 1943. leta

⁵ Misel enega izmed udeležencev: "Zelo bogat in zanimiv muzej, lepo urejen. Doma imam kakšno stvar, ki ima že nekaj let, pa se nam zdi, da je odveč. Sedaj bolj razumem njeno vrednost in da nikakor ni vse za v smeti".

⁶ Deluje na naslovu www.slovinci.si